

Actio pauliana s cudzím prvkom

Dominika Cukerová*

Abstrakt: Jedným z prostriedkov ochrany proti právnomu úkonu, ktorým dlžník niečo scudzil zo svojho majetku v úmysle ukrátiť svojho veriteľa, je v českom ako aj v slovenskom právnom poriadku odporovacia žaloba. Rovnaký alebo porovnateľný inštitút sledujúci ochranu veriteľa môžeme nájsť v právnych poriadkoch všetkých európskych štátov patriacich či už do skupiny kontinentálnej právnej kultúry alebo angloamerickej právnej kultúry. V tomto príspevku sa zameriame na odporováciu žalobu pri cezhraničnej ochrane veriteľa v európskom právnom priestore. Vzhľadom na absenciu výslovnej úpravy odporovateľnosti právnych úkonov v práve Európskej únie, nie je jasné, akými pravidlami sa je možné riadiť pri určovaní medzinárodnej právomoci súdu a rozhodného práva v situáciách, kedy veriteľ chce odporovať právnym úkonom svojho dlžníka a súčasne je prítomný cudzí prvok. V tomto príspevku sa pokúsime načrtnúť možné spôsoby ich určenia pre actio pauliana s cudzím prvkom.

Kľúčové slová: actio pauliana, cudzí prvok, právomoc, rozhodné právo

Úvod

Jedným z prostriedkov ochrany proti právnomu úkonu, ktorým dlžník niečo scudzil zo svojho majetku v úmysle ukrátiť svojho veriteľa, je v českom ako aj slovenskom právnom poriadku odporovacia žaloba. Rovnaký alebo porovnateľný inštitút sledujúci ochranu veriteľa môžeme nájsť v právnych poriadkoch všetkých európskych štátov patriacich či už do skupiny kontinentálnej právnej kultúry alebo angloamerickej právnej kultúry.¹

Odporovacie žaloby v štátoch s kontinentálnym typom právnej kultúry majú svoje korene v rímskom práve, kde boli známe ako *actio pauliana*.² Išlo o žalobu, ktorá predstavovala občianskoprávny mechanizmus na ochranu veriteľov voči majetkovým prevodom vykonaným ich dlžníkmi s úmyslom ukrátiť uspokojenie ich pohľadávok. V občianskoprávnej *actio pauliana* má svoje korene aj vývojovo mladšia konkurzná odporovacia žaloba.

S latinským označením *actio pauliana* sa dnes stretávame nielen na akademickej pôde, ale bežne aj v praxi, napr. v rozhodnutiach národných súdov, či Súdneho dvora Európskej únie. V tomto príspevku na uvedené označenie nadviažeme a pojmom *actio pauliana* budeme označovať občianskoprávnu odporováciu žalobu, ktorú odlišujeme od konkurznej odporovacej žaloby.

Výnimočnosť rímskych právnikov sa prejavila okrem iného aj v tom, že hlavné poznávacie znaky *actio pauliana* sa dodnes nezmenili. Napriek rozdielom v právnych poriadkoch jednotlivých európskych štátoch v nich existuje spoločný genetický kód riešení, ktoré

* JUDr. Dominika Cukerová pôsobí ako advokátka a venuje sa prevažne oblasti obchodného práva, insolvenčného práva, občianskeho práva, medzinárodného práva súkromného a európskeho práva. Momentálne pôsobí aj ako externá doktorandka na katedre obchodného práva a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. E-mail: dominika.cukerova@student.upjs.sk. Tento článok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0917/16.

¹ Prehľad právnych prostriedkov ochrany veriteľa s rovnakou alebo porovnateľnou povahou ako má odporovacia žaloba podáva Pretelli. PRETELLI, I. Cross-border credit protection against fraudulent transfer of assets. *Yearbook of Private Internationale Law*. 2011, Vol. 13, s. 590. Pozri tiež BORAINÉ, A. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. *INSOL Scholar*. 2008, Vol. 7, s. 1–27.

² Pozri HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl druhý*. 7. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, 1929, s. 422–433.

poskytujú na účely odporovania majetkovým dispozičným úkonom poškodzujúcich veriteľov.³ *Actio pauliana* je dnes koncipovaná najmä ako výnimka z pravidla relatívneho účinku zmlúv, ktoré hovorí o tom, že osoba, ktorá nie je súčasťou zmluvného vzťahu, nemôže ani využívať, ani trpieť jej právne následky. Rozdiely medzi *actio pauliana* v národných úpravách jednotlivých štátov sú zásadné, pričom nie je to len otázka odlišnej úpravy skutkových podstát odporovateľných právnych úkonov, či konkrétnych predpokladov uplatnenia odporovacej žaloby, ale ide o rozdielne koncepčné chápanie a systematizovanie predmetného prostriedku ochrany veriteľov v rámci tradičného delenia právnych odvetví, napr. vo Francúzsku je *actio pauliana* považovaná za súčasť zmluvného práva,⁴ v Anglicku je to inštitút insolvenčného práva,⁵ vo Švajčiarsku je to procesný inštitút,⁶ naopak v Nemecku, či Rakúsku je to inštitút hmotného práva⁷ a v Česku a na Slovensku sa diskutuje o jeho procesnej alebo hmotnoprávnej povahe.⁸ Ide pritom o zásadnú otázku, nakoľko sa od nej odvíja určenie rozhodného práva. Rozdielne napríklad od švajčiarskej právnej úpravy považujeme v podmienkach českého a slovenského právneho prostredia procesnú povahu odporovateľnosti právneho úkonu za spornú. My sa prikláňame k tradičnému prístupu, podľa ktorého *actio pauliana* predstavuje hmotnoprávny inštitút.⁹ Komparatívny prístup k problematike odporovateľnosti právnych úkonov s cudzím prvkom môže byť užitočný a nápomocný aj pri praktickej interpretácii a aplikácii noriem európskeho práva súkromného, ktorej sa venujeme v ďalších častiach tohto príspevku.¹⁰

Kým vývojovo mladšia konkurzná odporovacia žaloba je výslovne upravená v čl. 7 ods. 2 písm. m) Insolvenčného nariadenia,¹¹ občianskoprávna *actio pauliana* takúto úpravu v normách európskeho práva súkromného nemá.¹² Uvedená absencia môže spôsobiť problémy pri určení medzinárodnej právomoci súdu a rozhodného práva v situáciách, kedy veriteľ chce odporovať právnym úkonom svojho dlžníka a súčasne je prítomný cudzí prvok. Nedostatok v právnej úprave môže viesť k právnej neistote na všetkých stranách, nakoľko nie je jasné, kde je možné žalovať (a koho) a ktoré právo určí, či sú splnené predpoklady pre úspešné odporovanie dlžníkovho právneho úkonu.

V tomto príspevku sa budeme zamýšľať nad možnými spôsobmi určenia medzinárodnej právomoci súdu a rozhodného práva pri *actio pauliana* s cudzím prvkom mimo režim insolvenčných konaní v rámci európskeho práva súkromného. Pozornosť pritom

³ Návrh generálneho advokáta Dámaso – Ruiz – Jarabo Colomer vo veci C-339/07, prednesený dňa 16. 10. 2008, bod 26.

⁴ BORGHETTI, S. J. The Effects of Contracts and Third Parties. In: CARTWRIGHT, J. – WHITTAKER, S. *The Code Napoléon rewritten: French contract law after the 2016 reforms*. Oxford – Portland (Oregon): Hart Publishing, 2017, s. 227.

⁵ Pozri tiež ALEXANDER, J. Avoid the Choice or Choose to Avoid? In: *International Insolvency Institute* [online]. 10. 6. 2015 [cit. 2017-11-12], s. 12. Dostupné z: <https://www.iiiglobal.org/sites/default/files/10_The_European_Framework_for_Choice_of_Avoidance_Law_%28Alexa.PDF>.

⁶ PRETELLI, I. *Cross-border credit protection against fraudulent transfer of assets*, s. 635.

⁷ PULKRÁBEK, Z. Úvodní výklad k § 589 an. In: MELZER, F. – TÉGL, P. (eds). *Občianský zákoník – veľký komentár. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 793.

⁸ Ibidem, s. 798 alebo aj FEKETE, I. *Občiansky zákoník 1. zväzok (Všeobecná časť). Veľký komentár. 2. aktualizované a rozšírené vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2014, s. 422.

⁹ PULKRÁBEK, Z. *Úvodní výklad k § 589 an.*, s. 793.

¹⁰ Napriek tomu, že do istej miery zastávame význam komparatívnej právnej vedy pri autonómnej kvalifikácii európskeho práva, nie sme zástancami osobitného prístupu autonómnej kvalifikácie prostredníctvom porovnávania právnych poriadkov, ktorý presadzoval Ernst Rabel. RABEL, E. *The Conflict of Laws: A Comparative Study*. Chicago: University of Michigan Law School. 1945, Vol. 1, s. 49.

¹¹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2015/848 o konkurznom konaní, zo dňa 20. 5. 2015. Predtým v rámci čl. 4 ods. 2 písm. m) nariadenia Rady (ES) č. 1346/2000 o konkurznom konaní, zo dňa 29. 5. 2000.

¹² Ani návrh Európskeho občianskeho zákoníka (DCFR – *Draft Common Frame of Reference*) neobsahuje úpravu inštitútu *actio pauliana*.

zameriame na najčastejšie právne úkony, ktorých realizáciou mal dlžník v úmysle ukrátiť svojho veriteľa, a to zmluvné vzťahy v oblasti občianskeho a obchodného práva.¹³

1. Rozdiel medzi občianskoprávnou *actio pauliana* a konkurznou odporovacou žalobou

Skôr ako sa začneme venovať problematike určovania medzinárodnej právomoci súdu a rozhodného práva pri cezhraničnej ochrane veriteľa mimo režim insolvenčného konania, je potrebné odlíšiť občianskoprávnú *actio pauliana* od konkurznej odporovacej žaloby. Správna identifikácia typu odporovacej žaloby má totiž zásadný praktický dopad, nakoľko sa od nej odvíja aplikácia toho ktorého nariadenia pri určovaní medzinárodnej právomoci súdov a rozhodného práva. Pri určení medzinárodnej právomoci súdu prichádza do úvahy aplikácia Insolvenčného nariadenia alebo nariadenia Brusel I bis¹⁴ a pri určení rozhodného práva nariadenie Rím I.¹⁵

V práve Európskej únie neexistuje autonómna definícia jednotlivých typov odporovacích žalôb, ktorá by nám pomohla odlíšiť konkurznú od občianskoprávnej *actio pauliana*. Pri ich identifikácii vychádzame z relevantných noriem európskeho práva súkromného, ktorých autonómna interpretácia vyžaduje oslobodenie od národných schém a koncepcií, pričom dôraz sa kladie na sledovanie cieľa a účelu právnej úpravy. Náročnosť tejto otázky spočíva v tom, že je potrebné sa úplne oslobodiť od národného chápania odporovateľnosti. Každé predporozumenie inštitútu odporovateľnosti vyvierajúce z národných právnych úprav nesie so sebou riziko, že kvalifikácia inštitútu nebude napokon správna. Východiskom autonómnej kvalifikácie zmluvného záväzku by mali byť prvky, ktoré sú abstraktné, základné a vlastné európskemu chápaniu. Samozrejme, v konkrétnej praxi nie je možné úplne zamedziť vplyvu jednotlivých právnych poriadkov. U osôb interpretujúcich a aplikujúcich právo je náročné odbúrať predporozumenie podmienené národným právom a tým aj inklinovanie ku právu fóra.¹⁶

Máme za to, že pri odlíšení oboch typov odporovacích žalôb pomôže aj právna komparatistika a porovnávacia metóda. Hoci je autonómnemu výkladu európskeho práva súkromného imanentná absolútna nezávislosť na vnútroštátnych právnych poriadkoch, ich porovnaním môžeme dospieť k určitým spoločným systémovým a koncepčným znakom inštitútu odporovateľnosti v konkurze ako aj mimo neho. Na prienik porovnaných právnych úprav nahliadame ako na všeobecný právny kontext, ktorý je tvorený fundamentálnymi a abstraktnými prvkami a je oslobodený od národných špecifik. Máme za to, že v tomto ponímaní môže byť porovnávacia metóda vhodnou pomôckou (nielen našou, ale aj Súdneho dvora EÚ) pri autonómnom výklade.

Porovnaním rôznych vnútroštátnych právnych úprav napríklad zistíme, že spoločný koncepčný a systémový znak občianskoprávnej *actio pauliana* a konkurznej odporovacej žaloby v jednotlivých právnych poriadkoch spočíva v tom, že ide o majetkovo usporiadanie vzťahov medzi veriteľom, dlžníkom a tretou osobou, ktoré veriteľovi umožňuje uspokojiť sa na úkor majetku osoby odlišnej od dlžníka. Následkom odporovacej žaloby

¹³ V tomto príspevku sa nebudeme venovať jednostranným právnym úkonom dlžníka ani právnym úkonom dlžníka, ktoré nepatria do oblasti občianskeho a obchodného práva.

¹⁴ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 zo dňa 12. 12. 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie).

¹⁵ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo dňa 17. 6. 2008, o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky.

¹⁶ ROZEHNALOVÁ, N. *Inštitúty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 203.

je vo všeobecnosti neúčinnosť právneho úkonu dlžníka a tretej osoby vo vzťahu k tým veriteľom, v záujme ktorých bola odporovacia žaloba podaná.

Obe typy odporovacích žalôb nie je možné jednoznačne vymedziť len podľa ich systematického zaradenia. Napr. v českom a slovenskom právnom poriadku je občianskoprávna *actio pauliana* upravená v Občianskom zákonníku a konkurzná odporovacia žaloba v zákone, ktorý upravuje insolvenčné konanie.¹⁷ Uvedené systematické zaradenie by však neposlúžilo dobre ako kritérium v anglickom právnom poriadku, kde obe typy odporovacích žalôb sú upravené v *Insolvency Act* z roku 1986, ktorý umožňuje podať občianskoprávnú *actio pauliana* mimo režim insolvenčného konania, ako aj v jeho rámci.¹⁸ Obdobne by sme mohli konštatovať, že ani podľa toho, kto je žalobca, nie je možné jednoznačne identifikovať typ odporovacej žaloby a na to nadväzujúcu aplikáciu toho ktorého nariadenia.¹⁹ Kým v českom právnom poriadku môže správca konajúci v rámci insolvenčného konania využiť výlučne inštitút konkurznej odporovacej žaloby upravený v Insolvenčnom zákone, rovnako tak v slovenskom právnom prostredí v Zákone o konkurze a reštrukturalizácii, vo Francúzsku môže správca iniciovať podanie občianskoprávnej *actio pauliana* v prospech všetkých veriteľov.²⁰

Kľúčovú úlohu pri podaní autonómnej definície oboch typov odporovacích žalôb zohráva Súdny dvor EÚ. Cenné kritéria na ich odlíšenie podal vo svojom rozhodnutí *Gourdain*.²¹ V tomto rozhodnutí súd síce nepodáva autonómnú definíciu jednotlivých odporovacích žalôb, jeho prínos však spočíva v predstavení metodiky všeobecných kritérií, ktorými súd navrhuje testovať vnútroštátne právne prostriedky ochrany veriteľa a na základe toho dospieť k záveru o tom, či sa v danom prípade jedná o občianskoprávnú *actio pauliana* alebo konkurznú odporovaciu žalobu. Posudzovanie konkurznej odporovacej žaloby podmienil priamou súvislosťou medzi žalobou a konkurzným konaním, pričom vychádzal z týchto kritérií: 1) či je možné podať odporovaciu žalobu na súde, ktorý vyhlásil konkurz; 2) či ju môže podať iba správca alebo súd; 3) či sa podáva v mene a v záujme všetkých veriteľov.

Princípy vyjadrené v rozsudku *Gourdain* Súdny dvor EÚ následne spresnil v rozhodnutí *Seagon v. Deko Marty*,²² kde uviedol, že konkurzné odporovacie žaloby spadajú pod jurisdikciu *forum concursus*, ak vyplývajú priamo z konkurzného konania a sú úzko späté s konkurzným konaním alebo konaním vo veci platobnej neschopnosti. Ako kľúčový faktor pre posúdenie toho, či ide o konanie priamo vyplývajúce z konkurzného konania, označil Súdny dvor EÚ v rozhodnutí *SCT Industri AB v. Alpenblume AB*²³ skutočnosť, či má správca oprávnenie konať v danej veci v mene a v záujme všetkých veriteľov.

Doteraz prijaté závery Súdneho dvora EÚ môžeme zhrnúť do pomerne jasného pravidla. O občianskoprávnú *actio pauliana* ide v prípadoch odporovacích žalôb, ktoré sú uplatnené v individuálnom záujme veriteľa, prípadne viacerých veriteľov, a to bez ohľadu na to, či tento typ žaloby je upravený v rámci národnej právnej úpravy v insolvenčných predpi-

¹⁷ V Českej republike je to zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a spôsoboch jeho řešení (insolvenční zákon), a na Slovensku je to zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁸ BORAINÉ, A. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. *INSOL Scholar*. 2008, Vol. 7, s. 3.

¹⁹ ALEXANDER, J. Avoid the Choice or Choose to Avoid? In: *International Insolvency Institute* [online]. 10. 6. 2015 [cit. 2017-12-17], s. 10. Dostupné z: <https://www.iiglobal.org/sites/default/files/10_The_European_Framework_for_Choice_of_Avoidance_Law_%28Alexa.PDF>.

²⁰ Ibidem, s. 6.

²¹ Rozsudok SDEÚ č. C-133/78 *Gourdain v. Nadler*.

²² Rozsudok SDEÚ č. C-339/07 *Seagon v. Deko Marty*.

²³ Rozsudok SDEÚ č. C-111/08 *SCT Industri AB v. Alpenblume AB*.

soch, ďalej bez ohľadu na to, kto môže byť žalobcom alebo či je možné tento inštitút využiť aj v rámci insolvenčného konania. O konkurznú odporovaciu žalobu pôjde v prípade, že je ako prostriedok ochrany uplatnená v záujme všetkých veriteľov na základe alebo v súvislosti s insolvenčným konaním. V prípade otázok, ktorými sa Súdny dvor EÚ v rámci svojej rozhodovacej činnosti vo vzťahu ku *actio pauliana* nevenoval, môže byť nápomocná práve právna komparatistika a porovnávací metóda.

Odlíšenie občianskoprávnej *actio pauliana* od konkurznej odporovacej žaloby v českom a slovenskom právnom prostredí je pomerne jednoznačnou záležitosťou, ktorú nesprevádzajú vyššie naznačené nejasnosti pri identifikácii toho ktorého typu odporovacej žaloby. Insolvenčné nariadenie obsahuje vo svojej prílohe A zoznam všetkých typov insolvenčných konaní, ktoré môžu podľa aktuálnej právnej úpravy začať v Českej a Slovenskej republike, preto je možné tento zoznam považovať vo vzťahu k nim za úplný. Inými slovami, v právnej úprave Českej republiky a Slovenskej republiky aktuálne neexistuje iný typ konania, ktorý by bolo možné iniciovať proti dlžníkovi v súvislosti s kolektívnym vyporiadanim jeho záväzkov voči veriteľom. Na základe uvedeného zoznamu insolvenčných konaní je potom možné jednoznačne určiť, kedy pôjde v prostredí oboch krajín o konkurznú odporovaciu žalobu podanú na základe alebo v súvislosti s insolvenčným konaním.

Odlíšenie oboch typov odporovacích žalôb však nemusí byť v prostredí iných členských štátoch také jednoznačné a bezproblémové. Sporným momentom spojeným s identifikáciou toho ktorého typu odporovacej žaloby sa venuje Linna.²⁴ Podľa nej problém môže vzniknúť najmä pri novších typoch insolvenčných (alebo ním podobných) konaní, ktoré si členské štáty zaviedli vo svojich národných poriadkoch, avšak bez toho, aby sa zároveň podľa toho aktualizoval ich zoznam v rámci Insolvenčného nariadenia.²⁵ Takéto konania sa nachádzajú v akejsi „aplikačnej bubline“ vzniknutej medzi nariadením Brusel I bis a Insolvenčným nariadením. Kým nariadenie Brusel I bis ich vylučuje zo svojej vecnej pôsobnosti v článku 1 bod 2 písm. b), Insolvenčné nariadenie upravujúc si vlastné kritéria svojej aplikácie pre insolvenčné konania ich v rámci svojho poľa pôsobnosti opomína. Problém môže vzniknúť preto vtedy, ak vecná pôsobnosť Insolvenčného nariadenia nepredstavuje zrkadlový obraz k vecnej pôsobnosti nariadenia Brusel I bis.²⁶ V Insolvenčnom nariadení totiž absentuje pravidlo, podľa ktorého všetky konania vylúčené z aplikácie nariadenia Brusel I bis podľa vyššie označeného článku, patria do jeho pôsobnosti.

2. Určenie medzinárodnej právomoci súdov pri občianskoprávnej *actio pauliana* s cudzím prvkom

Určenie medzinárodnej právomoci súdov je nevyhnutne spojené so zistením cudzieho prvku. Len v prípade prítomnosti cudzieho prvku je možné uvažovať o aplikácii právneho poriadku iného štátu, respektíve len vtedy je možné uvažovať o kolízií dvoch, či viacerých možných do úvahy prichádzajúcich právnych poriadkov.

²⁴ LINNA, T. *Actio Pauliana – „Actio Europensis“? Some Cross – Border Insolvency Issues*. *Journal of Private International Law*. 2014, Vol. 10, No. 1, s. 69–87.

²⁵ Linna ako príklad v čase písania svojho príspevku uvádza fínsky zákon o urovnaní dlhu fyzických osôb (*Finnish Act on Adjustment of a Private Individual*, No. 57/1993 Coll.), na ktorého základe iniciované konanie nebolo pôvodne zahrnuté v prílohe A nariadenia Rady (ES) č. 1346/2000 zo dňa 29. 5. 2000 o konkurznom konaní. V prepracovanom nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2015/848 zo dňa 20. 5. 2015 o insolvenčnom konaní sa však už tento typ insolvenčného konania nachádza. In: LINNA, T. *Actio Pauliana – „Actio Europensis“? Some Cross – Border Insolvency Issues*, s. 73.

²⁶ Ibidem, s. 74.

Z uvedeného dôvodu sa najskôr pokúsime v sporoch týkajúcich sa občianskoprávnej *actio pauliana* vymedziť situácie, v ktorých možno spoľahlivo zistiť relevantný cudzí prvok,²⁷ ktorého prítomnosť posúva predmetnú problematiku do sféry medzinárodného práva procesného.

2.1 Zisťovanie cudzieho prvku v konaní

Na prvý pohľad sa môže zdať, že zistiť cudzí prvok je jednoduchou záležitosťou, kedy vlastne len skúmame jeho prítomnosť v subjekte, objekte alebo v právnej skutočnosti, na ktorej základe právne vzťahy vznikajú, menia sa alebo zanikajú. Takéto konštatovanie je však neúplné, nakoľko nevypovedá nič o tom, do akej miery má byť cudzí prvok intenzívny, aby bol pre účely medzinárodného práva súkromného a procesného relevantný. Akákoľvek súvislosť so zahraničím totiž nepostačuje.

Ako teda zistíme, či ide o dostatočne relevantný cudzí prvok? Zisťovanie (existencia a dostatočná relevancia) cudzieho prvku predstavuje náročný myšlienkový proces, ktorý je skôr intuitívny ako mechanický,²⁸ a ktorý vyžaduje cit pre rozpoznanie cudzieho prvku,²⁹ zvlášť v prípadoch, kedy jeho dostatočná relevancia nevyplýva priamo z normy určujúcej medzinárodnú právomoc alebo kolíznej normy, napr. hraničného určovateľa. Podľa Rozeňhnalovej musí nastúpiť isté právne tušenie rozhodujúceho orgánu, ktoré mu umožní odhadnúť význam väzby skutkového stavu na cudzí právny poriadok. Automatické skúmanie akéhokoľvek kontaktu so zahraničím by vytvorilo metodologický prístup *ad absurdum*.³⁰

Z hľadiska medzinárodného práva procesného spadá občianskoprávna *actio pauliana* pod vecný rozsah nariadenia Brusel I bis,³¹ preto z neho pri zisťovaní dostatočnej relevancie cudzieho prvku vychádzame.³² Z pohľadu nariadenia Brusel I bis možno za dostatočne relevantný cudzí prvok označiť situáciu, kedy veriteľ a tretia osoba, ktorá mala z odporovateľného právneho úkonu prospech, prípadne dlžník, majú bydlisko na území rôznych členských štátov.

Za dostatočne relevantný cudzí prvok, ktorého prítomnosť vyžaduje aplikáciu noriem medzinárodného práva procesného, považujeme aj prípady, kedy veriteľ, dlžník a tretia osoba, ktorá mala z odporovateľného právneho úkonu prospech, majú bydliská na území toho istého členského štátu, a cudzí prvok spočíva v predmete odporovateľného právneho úkonu. Príkladom sú situácie, kedy nehnuteľnosť, ktorej prevod veriteľ odporuje, sa nachádza v štáte odlišnom od bydlisk veriteľa, dlžníka a tretej osoby, prípadne, keď miesto plnenia odporovateľného právneho úkonu sa nachádza v zahraničí. Je nateraz otáznе, aký dosah majú tieto cudzie prvky na určenie medzinárodnej právomoci súdu, ale nesporné

²⁷ Bělohlávek uvádza, že otázka, či ide o vzťah s cudzím prvkom musí predchádzať akémukolvek inému posudzovaniu ktorejkoľvek inej skutkovej či právnej problematiky, a to či už hmotnoprávnej alebo procesnoprávnej. BĚLOHLÁVEK, J. A. *Římska úmluva a Nařízení Řím I. 1. díl. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 151.

²⁸ CSACH, K. Predmet a pojem medzinárodného práva súkromného a procesného. In: CSACH, K. – ŠIRICOVÁ, G. Ľ. – JÚDOVÁ, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 16.

²⁹ Bělohlávek napríklad uvádza, že dostatočnú relevanciu netreba stotožňovať s dostatočnou zrejmosťou cudzieho prvku. Dostatočnú relevanciu cudzieho prvku posudzuje ako objektívnu kategóriu, ktorú je nutné skúmať nezávisle od vedomosti zmluvných strán. In: BĚLOHLÁVEK, J. A. *Římska úmluva a Nařízení Řím I. 1. díl. Komentář*, s. 153.

³⁰ ROZEHNALOVÁ, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 25.

³¹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 zo dňa 12. 12. 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie).

³² Sme si vedomí toho, že otázka vecného rozsahu aplikácie Brusel I bis by si vo vzťahu k odporovateľnosti právneho úkonu mimo režim insolvenčných procesov zaslúžila detailnejšiu analýzu, preto sa k tejto otázke ešte vrátime ďalej v rámci určovania medzinárodnej právomoci súdov.

ostáva, že v dôsledku ich prítomnosti bude potrebné aplikovať normy medzinárodného práva procesného.

2.2 Medzinárodná právomoc súdu pri *actio pauliana* mimo režim insolvenčných procesov

Otázka určenia medzinárodnej právomoci súdu vo veciach týkajúcich sa (nekonkurznej) odporovateľnosti právnych úkonov patrí do vecnej pôsobnosti nariadenia Brusel I bis.³³ Hoci o uvedenej skutočnosti nevznikali v zásade vážnejšie pochybnosti, máme za to, že si táto problematika pýta detailnejší popis, keďže výslovnú úpravu pravidla určujúceho medzinárodnú právomoc súdu pre občianskoprávnu *actio pauliana* v nariadení Brusel I bis nenájdeme.

Občianskoprávna *actio pauliana* spadá pod vecný rozsah pôsobnosti nariadenia Brusel I bis (prípadne jeho predchodcov). Jeho aplikáciu je možné vyvodiť z viacerých rozhodnutí Súdneho dvora EÚ. Ako príklad sa uvádza rozhodnutie vo veci *Reichert*,³⁴ kde sa Súdny dvor EÚ zaoberal otázkou, či sa na *actio pauliana* vzťahujú pravidlá Bruselského dohovoru (dnes už nariadenia Brusel I bis) pre určenie výlučnej právomoci súdu týkajúcej sa nehnuteľnosti. V danom prípade išlo o spor medzi manželmi Reichert a Dresdner Bank, ktorý vznikol v dôsledku darovania nehnuteľnosti nachádzajúcej sa vo Francúzsku manželmi Reichert ich synovi. Veriteľ, Dresdner Bank, podal *actio pauliana* proti manželom Reichert vo Francúzsku, kde sa darovaná nehnuteľnosť nachádzala, teda pre založenie právomoci súdu využili kritérium *lex rei sitae*. Súdny dvor EÚ tu dospel k záveru, že občianskoprávnu *actio pauliana* je potrebné vnímať ako žalobu týkajúcu sa určitej osoby, nie veci, a preto odmietol v danom prípade možnosť žalovať podľa kritéria *lex rei sitae*. Vzhľadom na to, že Súdny dvor EÚ v uvedenom rozhodnutí nevyňal otázku *actio pauliana* spod pôsobnosti nariadenia Brusel I bis, odvodzuje sa z neho možnosť založiť pre ňu všeobecnú medzinárodnú právomoc, teda právomoc určenú podľa bydliska žalovaného (dnes článok 4 bod 1 nariadenia Brusel I bis).

Autonómny výklad občianskoprávnej odporovacej žaloby doplnil Súdny dvor EÚ v rozhodnutí *Reichert II*,³⁵ kde uvádza, že *actio pauliana* nie je prostriedkom na uplatnenie mimozmluvnej zodpovednosti. Argumentoval pritom tým, že žaloba upravená národným právom ako tzv. *actio pauliana* podľa francúzskeho práva, ktorej účelom nie je prikázať dlžníkovi nahradiť škodu, ktorú spôsobil svojim podvodným konaním, ale dosiahnuť neúčinnosť dispozície voči veriteľovi, ktorú dlžník uskutočnil, nemôže byť chápaná ako nárok o určenie zodpovednosti žalovaného v zmysle článku 5 bod 3 Bruselského dohovoru (dnes článok 7 bod 2 nariadenia Brusel I bis). Tento článok môže byť použitý len v prípade, že ide o záležitosť, ktorá sa netýka zmluvy. Občianskoprávna odporovacia žaloba nie je teda podľa Súdneho dvora EÚ prostriedkom, ktorý smeruje k odškodneniu veriteľa, ale k zachovaniu práv veriteľa k majetku dlžníka.

V uvedených rozhodnutiach Súdny dvor EÚ negatívne odpovedal na možnosť založiť v sporoch *actio pauliana* výlučnú právomoc podľa článku 24 bod 1 nariadenia Brusel I bis, ako aj alternatívnu právomoc podľa článku 5 bod 3 nariadenia Brusel I bis. K iným mož-

³³ GÖRANSON, U. *Actio Pauliana Outside Bankruptcy and the Brussels Convention. Law and Reality: Essays on National and International Procedural Law in Honour of Cornelis Carel Albert Voskuil*. T. M. C. Asser Instituut, 1992, s. 93.

³⁴ Rozsudok SDEÚ č. C-115/88 *Reichert a Kockler*.

³⁵ Rozsudok SDEÚ č. C-261/90 *Reichert a Kockler*.

nostiam založenia medzinárodnej právomoci súdu sa nevyjadril. Niektorí autori zvažovali ešte možnosť založenia osobitnej medzinárodnej právomoci podľa miesta zmluvného plnenia, ktoré je predmetom žaloby (dnes článok 7 bod 1 nariadenia Brusel I bis) vychádzajúc pritom z toho, že odporovateľnosť je možno kvalifikovať ako zmluvnú vec.³⁶

Posledné dni ukázali, že táto úvaha autorov bola správna. Možnosť založenia medzinárodnej právomoci súdu podľa miesta zmluvného plnenia posudzoval Súdny dvor EÚ vo svojom nedávnom rozsudku.³⁷ V danom prípade išlo o spor medzi spoločnosťou Feniks so sídlom v poľskom meste Štetín a spoločnosťou Azteca so sídlom v španielskom meste Alcora, v ktorom sa poľská spoločnosť Feniks domáhala toho, aby súd určil voči nej neúčinnosť kúpnej zmluvy na prevod nehnuteľného majetku uzavretej medzi španielskou spoločnosťou Azteca ako kupujúcim a spoločnosťou Coliseum ako predávajúcim v roku 2012 z dôvodu, že túto zmluvu jej dlžník, spoločnosť Coliseum so sídlom tiež v poľskom meste Štetín, uzavrel s úmyslom ukrátiť uspokojenie jej pohľadávky. Právny vzťah medzi spoločnosťami Coliseum a Feniks vznikol v roku 2011 na základe zmluvy o vykonaní stavebných prác, v ktorom bola spoločnosť Coliseum hlavným dodávateľom vo vzťahu k spoločnosti Feniks ako investorovi. Na základe uvedenej zmluvy mala spoločnosť Coliseum vykonávať stavebné práce v poľskom meste Gdansk. Keďže si hlavný dodávateľ, Coliseum, nesplnil svoje povinnosti vo vzťahu ku časti subdodávateľom, vznikla investorovi, Feniks, povinnosť vyplatiť im dlžné sumy na základe ustanovení poľského Občianskeho zákonníka týkajúcich sa solidárnej zodpovednosti investora. Vyplatením dlžných súm subdodávateľom sa stala spoločnosť Feniks veriteľom spoločnosti Coliseum.

Vzhľadom na to, že po prevode nehnuteľného majetku na tretiu osobu neostali v majetku dlžníka, spoločnosti Coliseum, žiadne aktíva, podal veriteľ tejto spoločnosti, Feniks, žalobu o určenie neúčinnosti uvedenej kúpnej zmluvy proti španielskej spoločnosti Azteca na vnútroštátny poľský súd s odvolaním sa práve na článok 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis. Žalovaná spoločnosť Azteca však namietala absenciu právomoci poľských súdov, a preto požadovala žalobu zamietnuť. Za týchto okolností sa obrátil poľský súd na Súdny dvor EÚ s otázkou, či je možné *actio pauliana* podanú podľa poľského Občianskeho zákonníka považovať za zmluvnú vec v zmysle článku 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis.

Súdny dvor EÚ tu dospel k záveru, že pokiaľ je *actio pauliana* podaná na základe veriteľovej pohľadávky, ktorá vznikla zo záväzkov prevzatých uzavretím zmluvy, patrí do obšahového rámca pojmu „zmluvné veci“. Túto skutočnosť zdôvodňuje tým, že dôvodom podania *actio pauliana* je v podstate nedodržanie záväzkov, ktoré dlžník dobrovoľne zmluvne prevzal vo vzťahu k veriteľovi. Tým, že dlžník previedol majetok na tretiu osobu, došlo k poškodeniu práv veriteľa, ktoré mu vyplývajú voči dlžníkovi z dobrovoľne uzavretej zmluvy. Záverom preto Súdny dvor EÚ uviedol, že veriteľ pohľadávky vyplývajúcej zo zmluvy, môže podať *actio pauliana* na súde aj podľa článku 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis. Z možnosti založenia osobitnej medzinárodnej právomoci podľa článku 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis pre *actio pauliana* tak implicitne vylúčil prípady, kedy veriteľova pohľadávka vznikla z iného právneho dôvodu ako zmluvy, napríklad z deliktov alebo kvazideliktov.

³⁶ PRETELLI, I. *Cross-border credit protection against fraudulent transfer of assets*, s. 603, alebo CSACH K. Platnosť právnych úkonov v medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. In: CSACH, K. – ŠÍRICOVÁ, G. L. – JÚDOVÁ, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*, s. 134.

³⁷ Rozsudok SDEÚ č. C-337/17 *Feniks Sp. z o. o. proti Azteca Products & Services SL*.

Predmetné rozhodnutie Súdneho dvora EÚ poskytuje zásadné usmernenie v nazeraní na inštitút *actio pauliana*, nakoľko z neho môžeme vyčítať, ktorý zo vzťahov a záujmov existujúcich v trojuholníku medzi veriteľom, dlžníkom a treťou osobou považuje Súdny dvor EÚ (minimálne pre učenie medzinárodnej právomoci súdu) za prevládajúci a určujúci. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že *actio pauliana* bude mať tesnejšiu väzbu s odporom napadnutou zmluvou, nakoľko samotná odporovateľnosť, respektíve neúčinnosť ako vlastnosť a následky s ňou spojené sa deklarujú vo vzťahu ku zmluve uzatvorenej medzi dlžníkom a treťou osobou. Súdny dvor EÚ však označil pre *actio pauliana* za určujúcu zmluvu uzatvorenú medzi veriteľom a dlžníkom, čím zdôraznil podstatu tohto inštitútu. Na *actio pauliana* je potrebné v prvom rade nahliadať ako na prostriedok ochrany veriteľových práv. To, či *actio pauliana* predstavuje vec súvisiacu so zmluvou, záleží od toho, k ochrane akej veriteľovej pohľadávky smeruje, respektíve z akého právneho dôvodu veriteľova pohľadávka vznikla. Neúčinnosť zmluvy v tomto kontexte nevnímame ako podstatu inštitútu *actio pauliana*, ale len ako následok jeho úspešného uplatnenia. To, o čo sa veriteľ totiž v konečnom dôsledku usiluje, nie je určiť neúčinnosť napadnutej zmluvy, ale chrániť svoje práva.

Otázku, ktorú zmluvu je potrebné pri *actio pauliana* považovať za relevantnú, podrobil detailnej analýze generálny advokát Bobek vo svojom návrhu prednesenom k prejednávanej veci.³⁸ Podľa neho je previazanie *actio pauliana* so zmluvou uzatvorenou medzi veriteľom a dlžníkom, z ktorého v predmetnom rozsudku vychádza aj Súdny dvor EÚ, neisté a príliš vzdialené. Takéto rozšírené poňatie „zmluvnej veci“ kolидуje s logikou osobitnej právomoci. Poukazuje na to, že dôsledkom takého prepojenia by bolo, že akékoľvek následné právne úkony dlžníka by mohli byť vždy zmluvnou vecou týkajúcou sa zmluvy medzi veriteľom a dlžníkom. Podľa generálneho advokáta je však pre *actio pauliana* otázna aj relevancia zmluvy uzatvorenej medzi dlžníkom a treťou osobou. Hoci toto spojenie považuje za vhodnejšie ako prvé, za problematickú považuje oddelenosť *actio pauliana* od akýchkoľvek záväzkov vyplývajúcich zo zmluvy uzatvorenej medzi dlžníkom a treťou osobou. Podľa Bobeka totiž podstata *actio pauliana* smeruje v konečnom dôsledku k ochrane práva veriteľa, nie k určeniu neúčinnosti, či neplatnosti odporovanej zmluvy.

Generálny advokát uvažoval aj nad treťou možnosťou, a to či je možné nazerať na *actio pauliana* ako na zmluvnú vec bez toho, aby bolo nutné zvoliť relevanciu konkrétnej zmluvy. Túto možnosť však odmietol z pragmatického dôvodu. Pri aplikácii článku 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis je totiž potrebné určiť miesto zmluvného plnenia. V prípade, že ho súvisiace zmluvy majú vymedzené rozdielne (čo bol aj prípad *Feniks v. Azteca*), sa bez väzby na konkrétnu zmluvu a z nej vyplývajúce miesto plnenia nezaobídeme.

Uvedenú analýzu generálny advokát Bobek napokon zhrnul tak, že v danom prípade nemožno spoľahlivo určiť relevantnú zmluvu na vyvodenie záveru o uplatnení právomoci v zmluvných veciach. Aj na základe tohto dôvodu napokon vyslovil záver o nemožnosti založenia osobitnej medzinárodnej právomoci súdu podľa článku 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis pre prípad *actio pauliana*. S týmto záverom sa však Súdny dvor EÚ vo svojom rozsudku nestotožnil.

Aktuálny stav môžeme zhrnúť tak, že pri sporoch vzniknutých z občianskoprávnej *actio pauliana* s cudzím prvkom je možné žalovať nielen na súde určeného podľa bydliska

³⁸ Návrh generálneho advokáta Michala Bobeka vo veci C-337/17, prednesený dňa 21. 6. 2018, body 63–72.

žalovaného (článok 4 bod 1 nariadenia Brusel I bis), ale aj podľa miesta zmluvného plnenia (článok 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis), pokiaľ je *actio pauliana* podaná veriteľom na základe pohľadávky, ktorá vznikla zo záväzkov prevzatých uzavretím zmluvy.

3. Určenie rozhodného práva pri občianskoprávnej *actio pauliana* s cudzím prvkom

Výsledky zisťovania cudzieho prvku pri určovaní medzinárodnej právomoci súdu nemôžeme automaticky použiť pri určovaní rozhodného práva. Je tomu tak preto, lebo jedna a tá istá skutočnosť môže byť dostatočne relevantným cudzím prvkom pre účely medzinárodného práva procesného, nie však pri určovaní rozhodného práva. Z uvedeného dôvodu o relevancii cudzieho prvku v kolíznomprávej oblasti regulácie musíme pojednávať samostatne.

3.1 Zisťovanie cudzieho prvku

Zisťovanie cudzieho prvku v medzinárodnom práve súkromnom je náročnejším myšlienkovým procesom, ako je tomu pri určovaní medzinárodnej právomoci súdu. Je to dané tým, že v súčasnosti stále nie je ustálený a jednoznačný záver o tom, či vôbec existuje kolízna úprava občianskoprávnej *actio pauliana* na úrovni práva Európskej únie alebo či je potrebné pre tieto prípady aplikovať medzinárodné právo súkromné podľa *lex fori*. Odpoveď na to však má dopad na zisťovanie cudzieho prvku, ktorého relevanciu by sme mohli skúmať aj priamo z kolíznej normy, napr. hraničného určovateľa.

Z rozhodnutia Súdneho dvora EÚ vo veci *Reichert* sa odvodzuje, že pre kolíznomprávne posudzovanie možnosti odporovať právnomu úkonu sa nepoužije nariadenie Rím II³⁹ obsahujúci kolízne pravidlá pre mimozmluvné záväzky.⁴⁰ Otázne však ostalo, či problematika občianskoprávnej *actio pauliana* spadá pod vecný rozsah nariadenia Rím I.⁴¹ S vedomím uvedenej nejasnosti a bez väzby na konkrétny právny akt pristupujeme ku zisťovaniu cudzieho prvku, pri ktorého prítomnosti môžeme uvažovať o dostatočne relevantnej väzbe na právne poriadky dvoch alebo viacerých krajín.

Pri zisťovaní cudzieho prvku v medzinárodnom práve súkromnom je potrebné pri *actio pauliana* skúmať, či dostatočnú relevanciu má cudzí prvok len vtedy, ak vyplynie „zvnútra“ právneho úkonu, ktorému má veriteľ záujem odporovať alebo je možné o ňom uvažovať aj v prípade, kedy tkvie mimo neho. V kontexte nedávneho rozsudku Súdneho dvora EÚ vo veci *Feniks v. Azteca*, ktorý odvodzuje *actio pauliana* zo zmluvy uzatvorenej medzi veriteľom a dlžníkom, môžeme vyvodiť, že dostatočnú relevanciu by mohol mať aj cudzí prvok spočívajúci mimo odporovaný právny úkon, napr. bydlisko veriteľa alebo veriteľova pohľadávka, ktorá obsahuje cudzí prvok.

Zvnútra právneho vzťahu by sme mohli posúdiť ako dostatočne relevantný cudzí prvok odlišné bydlisko dlžníka a tretej osoby, ktorá mala z odporovateľného právneho úkonu prospech. Obdobne vnímame situáciu, kedy sa miesto plnenia, najmä pri nehnuteľnostiach, bude nachádzať v zahraničí. Uvedené príklady predstavujú objektívne cudzie prvky,

³⁹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, zo dňa 11. 7. 2007, o právne rozhodnom pre mimozmluvné záväzky.

⁴⁰ CSACH, K. Platnosť právnych úkonov v medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. In: CSACH, K. – ŠIRICOVÁ, G. L. – JÚDOVÁ, E. Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného, s. 134.

⁴¹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo dňa 17. 6. 2008, o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky.

nakoľko existujú v právnom vzťahu bez ohľadu na vôľu strán.⁴² Otázkou je, či dostatočnú relevanciu bude mať aj cudzí prvok založený výlučne vôľou strán, napr. na základe voľby práva pre právny vzťah inak vnútroštátnej povahy.

Ak dospejeme k záveru, že predmetná *actio pauliana* patrí pod vecný rozsah nariadenia Rím I bude potrebné pri určovaní rozhodného práva zohľadniť a posudzovať voľbu práva ako dostatočne relevantný cudzí prvok.⁴³

V prípade, ak by sme dospeli k tomu, že občianskoprávna *actio pauliana* nespadá pod vecný rozsah nariadenia Rím I, bude potrebné skúmať relevanciu voľby práva pre právne vzťahy inak vnútroštátnej povahy ako cudzieho prvku z pohľadu medzinárodného práva súkromného podľa miesta fóra (*lex fori*). Len pre zaujímavosť uvedieme, že voľba práva sama o sebe nepredstavuje dostatočne relevantný cudzí prvok z pohľadu českého zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom.⁴⁴ a rovnako tak slovenského zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom.⁴⁵

V súvislosti so zisťovaním týchto cudzích prvkov vzniká otázka, aký je ich dosah na posúdenie možnosti veriteľa odporovať právnomu úkonu, čo je moment, kedy sa zisťovanie cudzieho prvku začína prelínať s problematikou určenia rozhodného práva.

3.2 Určenie rozhodného práva podľa kolíznych noriem

Odpoveď na otázku, či odporovateľnosť právneho úkonu s cudzím prvkom spadá pod vecný rozsah nariadenia Rím I alebo je potrebné aplikovať kolízne normy medzinárodného práva súkromného podľa miesta fóra, sa v zásade odvíja od riešenia totožnej kvalifikačnej otázky, ktorej sme sa venovali v rámci určovania medzinárodnej právomoci súdu podľa článku 7 bod 1 nariadenia Brusel I bis. Dospeli sme tam k záveru, že odporovateľnosť právneho úkonu môže predstavovať občiansku alebo obchodnú zmluvnú vec, preto máme za to, že občianskoprávna *actio pauliana* spadá pod vecný rozsah nariadenia Rím I.

3.2.1 Určenie rozhodného práva pre *actio pauliana* podľa nariadenia Rím I

V nariadení Rím I absentuje akákoľvek zmienka o *actio pauliana*. Tiež skutočnosť, že *actio pauliana* predstavuje trojuholník vzťahov medzi veriteľom, dlžníkom a tretou osobou, vytvára ťažkosti pri kvalifikácii právnych vzťahov vytvorených v tomto kontexte, nakoľko je problematické určiť, ktorý zo vzťahov a záujmov je ten prevládajúci a určujúci.⁴⁶ Tento nedostatok v úprave a komplikovanosť inštitútu *actio pauliana* je možné preklenúť najmä interpretáciou pri súčasnom zohľadnení cieľov, účelu a systematického usporiadania predmetného nariadenia. Do úvahy prichádzajú nasledovné možnosti určenia rozhodného práva:

- a) Právo rozhodné pre právny úkon, ktorému má veriteľ záujem odporovať
- b) Právo rozhodné pre pohľadávku veriteľa voči dlžníkovi

⁴² Bližšie pozri TRÁVNÍČKOVÁ, S. Mezinárodní prvek v mezinárodním právu soukromém. In: ROZEHNALOVÁ, N. – KYSELOVSKÁ, T. *K některým vývojovým otázkám mezinárodního práva soukromého*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, s. 134.

⁴³ Ibidem, s. 140.

⁴⁴ ROZEHNALOVÁ, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 25.

⁴⁵ JÚDOVÁ, E. Nové nariadenie ES o práve rozhodnom pre zmluvné záväzky – Rím I. *Justičná revue*. 2008, č. 12, s. 1728.

⁴⁶ Návrh generálneho advokáta Michala Bobeka vo veci: C-337/17, prednesený dňa 21. 6. 2018, bod 41.

Ad a)

Článok 10 bod 1 nariadenia Rím I uvádza, že „*existencia a platnosť zmluvy alebo akéhokoľvek jej ustanovenia sa určí podľa právneho poriadku, ktorým by sa podľa tohto nariadenia spravovala zmluva alebo jej ustanovenie v prípade ich platnosti*“. V zmysle uvedeného článku posudzujeme neplatnosť právneho úkonu ako čiastkovú otázku, ktorá sa riadi právom rozhodným pre právny úkon. Aplikáciu uvedeného článku aj pre prípad odporovateľnosti právneho úkonu možno odvíjať od interpretácie pojmu „neplatnosť“, pričom predpokladáme, že obdobne ako neplatnosť aj *actio pauliana* budeme posudzovať ako čiastkovú otázku.

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že pod rozsah citovaného článku nariadenia Rím I nie je možné otázku odporovateľnosti právneho úkonu subsumovať, nakoľko jej následky sa odlišujú od následkov neplatnosti právneho úkonu. Posudzované inštitúty však majú spoločný prienik, a to absenciu účinkov právneho úkonu v dôsledku väd právneho úkonu. Sme si vedomí toho, že pri odporovateľnosti nejde o vadu právneho úkonu v pravom zmysle slova ako to je pri neplatnosti právneho úkonu, nakoľko právny úkon sám o sebe vadný nie je. Inými slovami, pri odporovateľnosti právneho úkonu problém nespočíva v jeho pojmových znakov alebo náležitostiach. Mohli by sme preto uviesť, že pokiaľ je právny úkon odporovateľný, nie je to pre jeho vlastné vady, ale pre jeho vzťah k pohľadávke, na ktorej uspokojení má veriteľ záujem a ktorej uspokojenie sa sťažilo v dôsledku právneho úkonu dlžníka. Takže pokiaľ hovoríme odporovateľnosti právnych úkonov ako následku vadnosti právneho úkonu, máme na mysli vady právneho úkonu v širšom zmysle spočívajúce v jeho vzťahu k pohľadávke veriteľa.

Ak vychádzame pri autonómnom výklade článku 10 bod 1 nariadenia Rím z abstraktných a všeobecných pojmov, máme za to, že vzhľadom na v zásade podobnú povahu inštitútov odporovateľnosti právneho úkonu a neplatnosti *inter partes*, ako následku väd právneho úkonu, je možné uvažovať o subsumovaní občianskoprávnej *actio pauliana* pod vecný rozsah predmetného článku nariadenia Rím I.

Ad b)

Opačný názor prezentuje Pretelli,⁴⁷ podľa ktorej odporovateľnosť a platnosť právneho úkonu sú diametrálne rozdielne koncepty. Odporovateľnosť právneho úkonu podľa nej spočíva v skutočnosti, ktorá stojí mimo predmetný právny úkon. Pokiaľ je právny úkon odporovateľný, nie je to pre jeho vady, ale pre jeho vzťah k pohľadávke, na ktorej uspokojení má veriteľ záujem, pričom tento vzťah označuje ako vonkajšiu okolnosť. Rozšírenie rozsahu článku 10 bod 1 nariadenia Rím I na vonkajšie okolnosti je podľa nej diskutabilné.

Ak na odporovateľnosť právneho úkonu nahliadame ako na vonkajšiu okolnosť, vychádzkom pre určenie rozhodného práva by mal byť vzťah medzi veriteľom a dlžníkom, respektíve veriteľova pohľadávka voči dlžníkovi. Takouto optikou nahliadal na *actio pauliana* aj Súdny dvor EÚ v nedávnej veci *Feniks v. Azteca*, keď pre účely založenia osobitnej medzinárodnej právomoci súdu podľa článku 7 bod 1 písm. a) nariadenia Brusel I bis určil ako relevantnú zmluvu uzatvorenú medzi veriteľom a dlžníkom. Otázke určenia rozhodného práva sa v tejto veci nevenoval.

Odporovateľnosť v tomto poňatí neriešime ako čiastkovú otázku, ale skúmame rozsah použitia práva rozhodného pre pohľadávku veriteľa voči dlžníkovi. Túto problematiku

⁴⁷ PRETELLI, I. *Cross-border credit protection against fraudulent transfer of assets*, s. 630.

nájde upravenú v článku 12 nariadenia Rím I, podľa ktorého „Rozhodným právom pre zmluvu podľa tohto nariadenia sa spravuje najmä:

- Plnenie zmluvných záväzkov;
- V rozsahu právomoci udelennej súdu procesnými normami, dôsledky porušenia týchto záväzkov, vrátane stanovenia výšky náhrady škody, ak sa určuje na základe právnych predpisov.“

Pri aplikácii vyššie označeného článku nariadenia Rím I na prípady *actio pauliana* je potrebné vyporiadať sa s otázkou, či je možné právo veriteľa odporovať chápať ako jeho nárok voči dlžníkovi, ktorý súvisí s plnením zmluvného záväzku,⁴⁸ alebo ktorý vznikol v dôsledku neuspokojenia veriteľovej pohľadávky voči dlžníkovi.⁴⁹ Súdny dvor EÚ vo veci *Feniks v. Azteca* uviedol, že „dôvodom tejto žaloby je tak v podstate nedodržanie záväzkov, ktoré dlžník prevzal vo vzťahu k veriteľovi“.⁵⁰ Je ale diskutabilné, či by sme z uvedeného mohli bez ďalšieho vychádzať aj pri určovaní rozhodného práva pre *actio pauliana*. Bez ohľadu na národné právne poriadky upravujúce podmienky uplatnenia odporovacieho práva,⁵¹ povahe tohto inštitútu neodpovedá, že by bol považovaný za dôsledok porušenia zmluvného záväzku. *Actio pauliana* vnímame ako nástroj veriteľa na ochranu pred všetkými právnymi úkonmi dlžníka, ktoré vedú k zmareniu alebo ohrozeniu možnosti, aby pohľadávka veriteľa mohla byť z majetku dlžníka uspokojená. Veriteľ by mal mať možnosť chrániť svoje práva prostredníctvom inštitútu *actio pauliana* už v momente uskutočnenia nepoctivého konania zo strany dlžníka bez ohľadu na to, či sa tento už dostal do omeškania s plnením svojho záväzku voči veriteľovi.

Vhodnejšie sa nám javí preto subsumovanie *actio pauliana* pod problematiku súvisiacu s plnením záväzkov, prípadne vzhľadom na demonštratívnu povahu označeného článku pod samostatnú problematiku, ktorá súvisí so zmluvným vzťahom medzi veriteľom a dlžníkom. Už samotná existencia zmluvného vzťahu medzi veriteľom a dlžníkom totiž vytvára na strane veriteľa očakávanie, že dlžník uspokojí pohľadávku veriteľa z majetku, ktorý v danom momente vlastní. Týmto spôsobom by sme mohli dospieť k záveru o tom, že rozhodným právom pre *actio pauliana* bude *právo rozhodné pre veriteľovu pohľadávku voči dlžníkovi*. Na prvý pohľad nekomplikovaná interpretácia so sebou nesie niekoľko sporných otázok.

Jednou z nich, že aj pri tomto určení rozhodného práva dochádza k prieniku s vonkajšou okolnosťou. Prienik vidíme v tom, že veriteľovi by mal vzniknúť nárok z titulu porušenia zmluvnej povinnosti zo strany dlžníka, nie však voči nemu samému, ale voči tretej osobe. V prítomnosti vonkajšej okolnosti vzhliada Pretelli⁵² dôvod proti aplikácii článku 10 bodu 1 nariadenia Rím I. Je nutné si však uvedomiť, že prienik s vonkajšími okolnosťami bude pri občianskoprávnej *actio pauliana* prítomný stále, nakoľko ide o vzťah

⁴⁸ Článok 12 písm. b) nariadenia Rím I.

⁴⁹ Článok 12 písm. c) nariadenia Rím I.

⁵⁰ Rozsudok SDEÚ č. C – 337/17 *Feniks Sp. z o. o. proti Azteca Products & Services SL*, bod 43.

⁵¹ Napr. podľa českej právnej úpravy relatívnej neúčinnosti obsiahnutej v § 589 an. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, pre posúdenie možnosti odporovať právnym úkonom dlžníka uskutočneným v úmysle ukrátiť veriteľa stačí, aby dlžník svojim konaním sledoval ukrátenie pohľadávky svojho veriteľa, pričom nie je rozhodujúce, či išlo v čase uskutočnenia právneho úkonu o pohľadávku splatnú alebo nesplatnú, budúcu, podmienenú, či vykonateľnú. Z hľadiska vecnej legitímácie na podanie odporovacej žaloby stačí, aby pohľadávka veriteľa voči dlžníkovi bola vykonateľná aspoň v čase rozhodnutia súdu o podanej žalobe. Obdobne je to podľa slovenskej právnej úpravy odporovateľnosti v zmysle § 42a an. zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákoník.

⁵² PRETELLI, I. *Cross-border credit protection against fraudulent transfer of assets*, s. 630.

veriteľ, dlžník a tretia osoba. Dá sa povedať, že vonkajšiu skutočnosť považujeme za imanentnú jej povahe. Je s ňou nutné skôr sa rozumne vyporiadať, ako v nej vidieť argument, pre ktorý by aplikácia nariadenia Rím I (a toho ktorého článku) mala byť vylúčená.

Druhou je vzniknutá nerovnováha medzi veriteľmi toho istého dlžníka domáhať sa ochrany svojich práv v dôsledku uskutočnenia odporovateľného právneho úkonu. Ak by sme uznali, že *actio pauliana* patrí do rozsahu práva rozhodného pre veriteľovu pohľadávku, museli by sme pripustiť, že podmienky odporovateľnosti právneho úkonu dlžníka by mohli byť za určitých okolností pre jednotlivých veriteľov rôzne v závislosti od ich pohľadávky. Máme za to, že pokiaľ veriteľ má mať právo napadnúť právny úkon dlžníka, musí byť táto možnosť rovnaká pre všetkých ďalších veriteľov. Sme toho názoru, že ťažisko odporovateľnosti by malo spočívať v osobe dlžníka a v jeho správaní sa voči veriteľom, preto by jeho veritelia nemali mať odlišné podmienky na ochranu pred škodlivým správaním sa dlžníka určené v závislosti od toho, akým právnym poriadkom sa riadi ich pohľadávka, na ktorej uspokojení boli ukrátení.

Za významný považujeme tiež protiargument o nepredvídateľnosti a neprehľadnosti určenia rozhodného práva z pohľadu tretej osoby. Nie je možné od nej rozumne očakávať, aby poznala rozhodné právo všetkých záväzkov svojho zmluvného partnera. Máme za to, že v prípadoch, kedy je daná dobrá viera na strane tretej osoby, je nutné uvažovať o jej ochrane pred uvedenými situáciami, ktoré Pretelli⁵³ označuje ako moment prekvapenia (tzv. *surprise-effect*). V týchto prípadoch sa nám javí vhodnejšie vychádzať pri určovaní rozhodného práva pre *actio pauliana* z vlastného škodlivého správania sa dlžníka.

3.2.2 Určenie rozhodného práva pre *actio pauliana* podľa vnútroštátneho medzinárodného práva súkromného *lex fori*

Nadväzujúc na zistenie, že individuálna *actio pauliana* patrí do vecného rozsahu nariadenia Rím I, je možné konštatovať, že národne kolízne normy členských štátov Európskej únie tvoriace ich medzinárodné právo súkromné sa stali vo vzťahu k danej problematike fakticky obsolentnými.

Pre zaujímavosť však uvedieme, že absencia výslovného pozitívneho pravidla určujúceho rozhodné právo pre občianskoprávnu *actio pauliana* nie je príznačná len pre nariadenie Rím I, ale vyznačuje sa ňou aj slovenský zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Dokonca aj v novšom českom zákone č. 91/2012 Sb., *zákon o medzinárodnom práve súkromnom*, výslovné pravidlo chýba.⁵⁴ Uvedenou problematikou sa v komentári k českému zákonu o medzinárodnom práve súkromnom v súvislosti s riešením rozhodného práva pre právny úkon, jeho existenciu a následky neplatnosti venuje Pfeiffer.⁵⁵ Uvedená autorka uvádza odporovateľnosť právneho úkonu ako príklad toho, kedy je možné zvážiť aplikáciu iného vhodnejšieho hraničného určovateľa ako je *lex causae*, nakoľko sa uvádza, že povaha inštitútu lepšie zodpovedá právo štátu, pred ktorého súdom veriteľ podáva odporovaciu žalobu. Otázky odporovateľnosti právnych úkonov by mali

⁵³ Ibidem, s. 617.

⁵⁴ O určení rozhodného práva pre odporovateľnosť právnych úkonov, respektíve relatívnu neúčinnosť, nepojednávajú ani všetky komentáre k zákonu o medzinárodnom práve súkromnom. Napríklad BŘÍZA, P. (eds). *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 745, alebo DOBIÁŠ, P. – HÁLOVÁ, M. (eds). *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom. Komentář*. Praha: Leges, 2013, s. 528.

⁵⁵ PFEIFFER, M. Komentár k § 41. In: PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. (eds). *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 276–277.

byť preto posudzované podľa *lex fori*,⁵⁶ pričom v tejto súvislosti odkazuje aj na komentár k zákonu o mezinárodním právu súkromém a procesnóm od Kučeru.⁵⁷ V novšej publikácii však môžeme zaznamenať istý posun v posudzovaní predmetnej otázky, keďže v nej rovnaká autorka konštatuje opak, a síce, že podľa *lex causae* sa bude postupovať aj v prípade odporovateľnosti právneho úkonu.⁵⁸

Výslovné kolízne riešenie odporovateľnosti právnych úkonov s cudzím prvkom môžeme nájsť v právnej úprave Nemecka. Ide o pravidlo obsiahnuté v *Anfechtungsgesetz*⁵⁹ v článku 19, podľa ktorého sa otázka odporovateľnosti právneho úkonu posudzuje podľa práva, ktorým sa riadia účinky právneho úkonu. V nemeckom právnom prostredí je však takáto formulácia nejednoznačná. Dôvodom je uplatňovanie princípu abstrakcie (*Abstraktionsprinzip*), ktorý sa skladá zo zásady oddeľovania (*Trennungsprinzip*) a zásady abstrakcie v užšom zmysle.⁶⁰ V zmysle uvedených princípov sa pri scudzovaní majetku dôsledne odlišuje medzi zaväzovacím (*Verpflichtungsgeschäft*) právnym úkonom, napr. kúpna zmluva a dispozičným právnym úkonom (*Verfügungsgeschäft*). Podľa zásady abstrakcie v užšom zmysle sa zaväzovací právny úkon a dispozičný právny úkon od seba odlišujú a sú na sebe nezávislé. Platnosť dispozičného právneho úkonu je nezávislá na platnosti zaväzovacieho právneho úkonu.

Z článku 19 nemeckého *Anfechtungsgesetz* nevyplýva jednoznačne, ktorý z uvedených právnych úkonov je relevantný. Jednotné nie sú ani nemecké súdy, ktoré vo svojich rozhodnutiach posudzujú v každom jednotlivom prípade väčšinou obe možnosti za účelom výberu toho najvhodnejšieho práva.⁶¹ Súčasné nemecké kolízne riešenie pre *actio pauliana* s cudzím prvkom umožňuje, aby ako rozhodné bolo určené buď právo rozhodné pre právny úkon, ktorému má veriteľ záujem odporovať, alebo právo miesta, kde sa predmet odporovateľného právneho úkonu nachádza, napr. pri nehnuteľnom majetku je to *lex rei sitae*.

Vlastné kolízne riešenie pre *actio pauliana* s cudzím prvkom obsahuje aj článok 171 švajčiarskeho zákona o medzinárodnom práve súkromnom.⁶² Ako rozhodné je pre odporovateľnosť právneho úkonu vo Švajčiarsku určené *lex fori*. Určenie rozhodného práva podľa fóra je odrazom toho, že vo Švajčiarsku je odporovateľnosť právneho úkonu chápaná ako výlučne procesný inštitút. Odporovať je tam možné právnym úkonom len v rámci začatého exekučného alebo insolvenčného konania, čím je daná úzka väzba odporovateľnosti na uvedené procesy.

Ako sme už uviedli vyššie, v českej⁶³ a rovnako tak aj slovenskej⁶⁴ odbornej spisbe môžeme nájsť názor, ktorý ako rozhodné pre *actio pauliana* uvádza *lex fori*. Uvedený názor však nevychádza z procesnej povahy *actio pauliana*, ale vychádza z toho, že rozumnému usporiadaniu tohto inštitútu zodpovedá použitie práva štátu, ktorého orgán o odpore rozhoduje (*lex fori*).⁶⁵

⁵⁶ Ibidem, s. 277.

⁵⁷ KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu súkromém a procesnóm. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 76.

⁵⁸ PFEIFFER, M. Otázky obecné části občanského práva. In: KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. (eds). *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, s. 256.

⁵⁹ *Gesetz über die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners außerhalb des Insolvenzverfahrens* zo dňa 5. 10. 1994.

⁶⁰ PRETELLI, I. *Cross-border credit protection against fraudulent transfer of assets*, s. 614.

⁶¹ Ibidem, s. 614.

⁶² *Loi fédérale sur la poursuite pour dettes et la faillite (LP) of 11 avril 1889*.

⁶³ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň: Doplněk – Aleš Čeněk, 2009, s. 269, alebo PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. (eds). *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*, s. 277.

⁶⁴ ŠTEFANKOVÁ, N. – SUMKOVÁ, M. *Mezinárodní právo soukromé*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 174.

⁶⁵ Opačne už novšie vydanie publikácie. PFEIFFER, M. Otázky obecné části občanského práva. In: KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. (eds). *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, s. 256.

Záver

V tomto príspevku sme sa venovali cezhraničnej ochrane veriteľa prostredníctvom inštitútu *actio pauliana*. Nakoľko v rámci európskeho práva súkromného absentuje výslovná úprava a neexistuje jednoznačná judikatúra Súdneho dvora EÚ (pozn. vo vzťahu k určení rozhodného práva), pokúsili sme sa zosumarizovať možné spôsoby určenia medzinárodnej právomoci súdu a načrtnúť určenie rozhodného práva pre najčastejšiu kategóriu právnych úkonov, prostredníctvom ktorých dlžník niečo scudzil zo svojho majetku v úmysle ukrátiť svojho veriteľa, a to zmluvy v oblasti občianskeho a obchodného práva. Zistili sme, že kým medzinárodnú právomoc súdu je možné celkom spoľahlivo určiť podľa bydliska žalovaného a miesta zmluvného plnenia podľa zmluvy uzatvorenej medzi veriteľom a dlžníkom, pri určovaní rozhodného práva je situácia zložitejšia. Závery, ku ktorým sme dospeli nie je síce možné bez všetkého aplikovať na jednostranné právne úkony dlžníka alebo právne úkony uskutočnené mimo oblasť občianskeho a obchodného práva, avšak štruktúra myšlienkového postupu popísaná v tomto príspevku môže byť použitá aj pre tieto prípady.

Actio Pauliana with Foreign Element

Dominika Cukerová

Abstract: Under the Slovak law, fraudulent conveyance action is one of the creditor's possible means of protection against the debtor's legal act by which the assets are removed in order to deprive the creditor. The same or similar institute aiming to protect the creditor is to be found in the law of all European states belonging to the continental or Anglo-American legal culture. In this paper we shall focus on the cross-border credit protection under the European law. Due to the absence of direct legal regulation it is not clear under which rules can we set the jurisdiction and applicable law in the cross-border protection against debtors. In this paper we will try to outline possible ways for cross-border use of the institute of action pauliana.

Key words: Actio pauliana, foreign element, jurisdiction, governing law